

Trsat /
kopir = 276)

336 2 Nov 2014
12:11

DANILO KLEN

**URBAR I POPIS PRIHODA TRSATA
(1524—1601) ?**

P.6

Trsat

- urbar i popis prihoda iz 16. st.
Lutinski

(izvod iz Urbara 1524, Popis poljnjakih
prihoda 1568, Urbar 1595, Popis prihoda
1595, Urbar 1601 i Popis poljnjakih
prihoda iz 1524.)

- Hrvatski Dječak

- Hrvatski Dječak
- Hrvatski Dječak
- Hrvatski Dječak
- Hrvatski Dječak

I

Od malog broja dosad objavljenih povijesnih izvora prošlosti Trsata među značajnije treba svakako ubrojiti, pored Vinodolskog zakona iz 1288. godine Statut Trsata iz 1640. godine¹, — dokumente iz 1610. godine objavljene pod nazivom urbara Trsata.

U prvom svesku djela »Hrvatski urbari«, što ga je 1894. g. objavila Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti u Zagrebu, Radoslav Lopašić je uvrstio pored drugog i »Urbarij, ki je bil dan Gašparu Kneziću od slavne komore leta 1610² od nemškoga jezika na Hrvacki priobrnjen«. Bio je to, kako ćemo kasnije pokazati, nepotpun urbar dan Kneziću kao zakupniku feudalnih prihoda trsatske gospoštije.

Rukopis po kojem je Lopašić objavio hrvatski tekst »Urbarija« nije bio izvoran već prijevod njemačkog izvornika izrađen od notara Ivana Mikulanića 1611. godine. Taj se prijevod sačuvao, kako navodi Lopašić, u prijepisu u »zborniku« trsatskog župnika Justa Krizmanića pisanom 1710. godine.³ Zbog toga je Lopašić smatrao, kako sam ističe, da se kod objavljivanja ne mora strogo držati teksta rukopisa.⁴ Objasnjavanje pojedinih termina vršio je služeći se talijanskim prijevodom »Urbarija« koji je bio načinjen prema istom hrvatskom prijevodu!

Isti taj dokument, što ga je notar Mikulanić preveo na hrvatski jezik, ponovno je objavio Andrija Rački 1947. godine.⁵ Rački nije doduše naveo što mu je poslužilo kao temelj za to objavljivanje, no, iz objavljenog teksta vidljiva je gotovo identičnost s tekstom što ga je objavio Lopašić. Vjerojatno je stoga da se Rački poslužio jednim prijepisom Mikulanićevog prijevoda, možda i samim Krizmanićevim »zbor-

¹ Hrvatski pisani zakoni, Monumenta historico-juridica Slavorum meridionalium sv. IV, JAZU u Zagrebu 1890, str. 1—24. (U daljnjem tekstu: MHJSM IV).

² Radoslav Lopašić, Hrvatski urbari, MHJSM sv. V, JAZU u Zagrebu, 1894, str. 148—165; u daljnjem tekstu: Lopašić, MHJSM V.

³ Vidi, Lopašić, MHJSM V, str. 153.

⁴ »Mi ga ovdje objavljujemo« — kaže Lopašić — »... nepridržavši pravopis rukopisa koji i onako neprikazuje matice.« Vidi, MHJSM V, str. 153.

⁵ Andrija Rački, Prilozi k povijesti grada Sušaka, Sušak 1947, str. 236—239. (U daljnjem tekstu: A. Rački, Prilozi).

nikom».⁶ Ipak postoje razlike između objavljenih tekstova Lopašića i Račkog. Nije se moglo provjeriti kako je došlo do tih razlika, jer se Krizmanićev »zbornik« nije mogao pronaći u arhivskoj zbirici franjevačkog samostana na Trsatu, gdje bi trebao da bude prema Lopašićevim navodima.⁷

Andrija Rački je u svojim »Prilozima« godine 1947. objavio još jedan dokument pod nazivom »Trsatski urbar iz godine 1605«.⁸ Međutim iz objavljenog teksta isprave jasno je vidljivo da je to jedna presuda donijeta od strane komesara austrijskog nadvojvode Ferdinanda u sporu između Trsaćana i zakupnika trsatskih prihoda Gašpara Knezića. Istu tu presudu opširno je prikazao i R. Lopašić.⁹ No, dok ju je Lopašić datirao mjesecom srpnjem 1605. godine, dotle se u tekstu presude kako ju je objavio Rački vidi da je »Data, letta e publicata . . .« u Franjevačkom samostanu na Trsatu dne 22. listopada 1605. g. Prilikom objavljivanja ove isprave A. Rački opet nije naznačio kojim se je i kakvim predloškom služio.¹⁰ Ma da je sadržaj ove isprave vrlo značajan za objašnjenje tadanjih trsatskih prilika ipak ona nema karakteristike urbara pa ju se tim nazivom ne može ni nazivati.

Prema vlastitom navođenju R. Lopašić je posjedovao još jedan recenatni prijepis fragmenta trsatskog urbara iz 1524. godine koji je bio napisan hrvatskim jezikom.¹¹ Međutim Lopašić nije taj fragment niti objavio niti je o njemu dao bilo kakve opširnije podatke.¹²

Iz izloženog proizlazi da osim navedenog »Urbarija« što ga je austrijska komora dala 1610. godine G. Kneziću, a kojeg su objavili najprije Lopašić a kasnije A. Rački, nije dosad bio poznat niti jedan cjeloviti urbar Trsata.

Prilikom vršenih istraživanja u Arhivu Slovenije u Ljubljani skrenuta mi je pažnja na urbarijalnu građu pohranjenu u fondu Vicedo-

⁶ Vidi se to iz zaglavka urbara gdje Ivan Mikulanić navodi, da je taj urbar na horvatski jezik prestomačil.

⁷ Razlike su ne samo jezične, do čega je moglo doći zbog težnje Lopašića da tekst urbara učini što razumljivijim, nego i sadržajne. Tako npr. odredba »Veće svaki kmet ki ima ali nima kadi sijat . . .« (MHJSM V, str. 156) određuje dužnost plaćanja »soldini osam« a kod Račkog »svako leto sold« (Rački, nav. djelo, str. 237); odredba »Mera ali pravica od mere . . .« (MHJSM V, str. 159) kod Račkog uopće ne postoji.

Primjera radi navedene pogreške dovode potpunoma u sumnju kritičnost izdanja »Urbarija« iz 1610. godine.

Pokušaj da u Franjevačkom samostanu na Trsatu pronađem predložak koji je posluzio Lopašiću a vjerojatno i A. Račkom za objavljivanje navedenog »Urbarija« ostao je bez uspjeha jer je arhiv Samostana tek djelomično sređen.

⁸ A. Rački, Prilozi, str. 234—235.

⁹ Lopašić, MHJSM V, str. 152.

¹⁰ Na istom mjestu.

¹¹ Lopašić piše: »Sačuvana je glede zemalja Trsatskih u Dragi jedna čest urbara Trsatskoga pisana hrvatski g. 1524 . . .« a u primjedbi na dnu stranice »Savremeni prijepis odlomka urbara sa pismom u nas.« Vidi, MHJSM V, str. 151.

¹² Lopašić, MHJSM V, str. 151.

mata (Vizedomamt).¹³ U tom fondu našao sam, pored ostalog, i više dokumenata urbarijalnog karaktera iz XVI. i početka XVII. stoljeća koji se odnose na Trsat. Od tih dokumenata jedan je njemački prijevod izvoda trsatskog urbara iz 1524. godine, jedan popis svih prihoda trsatske gospoštije nastao 1568. godine, zatim jedan urbar Trsata iz 1595. godine i jedan popis prihoda od Trsata iz iste godine te, konačno, jedan urbarski registar iz 1601. godine.¹⁴ Ti su dokumenti došli u spomenuti Fond redovnim administrativnim putem u vrijeme kada je Trsat, oduzet Frankopanima, pripadao austrijskim nadvojvodama za koje je Komora u Grazu preko Vicedomata u Ljubljani vršila upravljanje gospodarskim i drugim povjerenim joj poslovima.¹⁵

Vrijeme nastanka tih dokumenata svrstava ih u najstariju arhivsku građu te vrste u Hrvatskom primorju. Razlog zbog kojeg su ti dokumenti nastali kao i mjesto gdje su do danas pohranjeni stavlja izvan sumnje njihovu vrijednost kao povijesnog izvora.

Izvod iz urbara od 1524. godine ma da nije potpisan ni ovjeren i ma da je sačuvan samo u njemačkom prijevodu ima za nas posebnu vrijednost. Iz zaključnog dijela teksta tog izvoda vidljivo je, naime, da je urbar bio izvorno napisan 24. srpnja 1524. godine »u našem gradu Ogulinu« (Geben in Unserm Schloss Oguliunn ...) Prema tome, urbar je napisao ili sam Bernardin Frankopan, ili po njegovom nalogu netko drugi. Time se potvrđuje izlaganje R. Lopašića da je Trsat poslije 1509. god. pa do 1529. bio u posjedu Frankopana.¹⁶ Netočno je stoga suprotno mišljenje A. Račkog da je grad Trsat došao u carsku vlast 1491. godine i da je od tada dalje ostao definitivno pod tom vlasti.¹⁷ Isto je tako netočna tvrdnja I. Koblera da za vrijeme od 1509. pa do 1536. nedostaju podaci o Trsatu.¹⁸ Pored tog izvoda iz urbara od 1524. godine i listina iz iste godine, kojom je Bernardin Frankopan dao u zakup za godišnjih 60 dukata trsatski »trg« Hreljanu Petru Kovaču, također je dokaz da su Frankopani u to vrijeme gospodarili Trsatom.¹⁹ Važnost te listine bila je takva da su je i kasniji zakupnici Trsata prevodili i pripisivali uz urbar.²⁰ U njoj se, naime, pored isključivog prava zakupca »trga« da trguje drvom i na Trsatu i na Grobniku, utvrđuje

¹³ Za odobrenje da koristim tu građu i susretljivost zahvaljujem direktoru Arhiva Slovenije Maček Jožetu i njegovim suradnicima.

¹⁴ Spisi su nastali u povodu sporova trsatskih zakupnika sa Trsaćanima i s Franjevačkim samostanom na Trsatu koje je rješavala austrijska Komora preko Kranjskog Vicedoma u Ljubljani. Spisi su pohranjeni u Arhivu Slovenije, Vicedomski arhiv fasc. I/65 Lit. T X.

¹⁵ Poslije 1529. godine, što je vidljivo u daljnjem tekstu.

¹⁶ Lopašić, MHJSM V, str. 150.

¹⁷ A. Rački, Povijest grada Sušaka, Sušak 1929, str. 28. i 34.

¹⁸ Giovanni Kobler, Memorie per la liburnica città di Fiume, Rijeka 1896, sv. I, str. 207.

¹⁹ Ispravu je objavio R. Lopašić prema izvorniku na glagolici koji se nalazio u Franjevačkom samostanu na Trsatu. Listina je, prema tekstu što ga je objavio Lopašić, izdana u Bakru 3. svibnja 1524. godine. Vidi, Lopašić, MHJSM V, str. 157 i 158.

²⁰ Ta isprava prevedena na njemački jezik dopisana je u nastavku teksta prijepisa urbara iz 1601. godine, koje ovdje objavljujem.

visina mitnine koju zakupac ima pravo naplaćivati od poimenično navedene robe.²¹

Već 1529. godine upravlja Trsatom u ime austrijskog vladara tršćanski kapetan Nikola Rauber. Od tog vremena kad je Trsat oduzet Frankopanima pa nadalje biva zalagan te prelazi iz ruke u ruku raznih zakupnika i ne vraća se više u njihov posjed.²² Iz pisama što ih je Gašpar Rab uputio 1568. godine kranjskom Vicedomu u Ljubljanu proizlazi da je Trsat već tih godina bio pod Rabovom upravom. Nije isključeno da je Rab upravljao Trsatom i ranijih godina. Objavljena je isprava iz koje se vidi da je nadvojvoda Karlo godine 1582. dao Trsat u zalog Gašparu Rabu za dug od 7.403 guldena i 20 krajcara. U ispravi je predviđeno trajanje zaloga još deset godina po smrti Rabovoj u korist njegovih nasljednika.²³ Međutim je Gašpar Rab, kako to pokazuje urbar iz 1595. godine koji se ovdje objavljuje, i sam davao u zakup prihode grada Trsata. Iz uvoda tog urbara vidljivo je, naime, da Rab ustupa Jurju Paradeiseru, senjskom kapetanu, grad Trsat na dvije godine počev od Martinja 1595. godine.²⁴

U neko doba između 1595. i 1601. godine Gašpar Rab prestaje držati Trsat u zalogu. Iz urbara napisanog u Celju 14. studenog 1601. godine, kojeg prijepis također ovdje objavljujem, vidi se, naime, da Martin von Saurau zum Weichenegker u to vrijeme drži kao založni vjerovnik («als Pfandt Inhaber»), vjerojatno austrijske komore, grad Trsat i da prava na prihode navedene u tom urbaru predaje Gašparu Kneziću na jednu godinu dana.²⁵

Nije nam poznato kada je došlo do prekida založnog odnosa Trsata prema Rabu niti kada je opet Trsat bio založen novom vjerovniku Martinu von Saurauu. Isto tako nemamo podataka do kada je Saurau držao u zalogu Trsat odnosno, do kada ga je od njega uzimao u zakup G. Knezić. Kobler tvrdi da je Gašpar Knezić držao u zakupu Trsat počev od 1603. pa do 1619, a Knežićev sin Franjo do otprilike 1640. godine.²⁶ Poslije 1640. Trsatom su upravljali riječki kapetani koji su istovremeno fungirali i kao trsatski kapetani pa su ubirali i feudalne prihode koji su pripadali gradu Trsatu.²⁷

²¹ Zakupac trga, odnosno mitničar kako ga naziva njemački tekst naplaćuje od prolaznika koji nose raznu robu ili teret podavanje propisano tarifom.

²² Lopašić, MHJSM V, str. 150, te G. Kobler nav. djelo, sv. I, str. 207. Frankapani se nisu odrekli Trsata ni kasnije. Tako se na pr. u ugovoru sklopljenom između Stjepana Frankapana i Nikole Zrinskog 1544. godine o zamjenitom nasljeđivanju Trsat pojavljuje u popisu Stjepanovih gradova. Vidi, Laszowski, Popis i procjena dobara kneza Stjepana Frankopana ozaljskog god. 1558, Starine XXX, JAZU Zagreb 1902, str. 178.

²³ Isprava o tome izdana u Gracu 16. siječnja 1582. godine. Vidi, R. Lopašić, Spomenici Hrvatske Krajine, knj. I, str. 113—115. (u Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium, sv. XV, Zagreb 1884.) U daljnjem tekstu. »Lopašić, Spomenici«).

²⁴ Sv. Martin pada svake godine na 12. studenog. Vidi, građu u prilogu br. 3, list 1r.

²⁵ Vidi, građu u prilogu br. 5, list 1 t.

²⁶ G. Kobler, nav. djelo, sv. I str. 207.

²⁷ G. Kobler, na istom mjestu.

II

Izvod iz urbara Trsata od 1524. godine.²⁸ Već je ranije istaknuta posebna vrijednost ovog izvoda urbara koji je, prema sadašnjem našem poznavanju izvora za povijest Trsata, jedini od te vrste građe koja se može pridati Frankapanima. Možda je to upravo prijevod na njemački jezik one »česti« hrvatski pisanog urbara koji se sačuvao radi trsatskih zemalja u Dragi a koji se nekad nalazio kod R. Lopašića.

Sadržaj dokumenta što ga je Lopašić objavio pod naslovom »Urbarij« od 1610. godine već na prvi pogled pokazuje velike sličnosti s ovim izvodom urbara iz 1524. godine. Međutim, još prije nego pristupimo razmatranju tih sličnosti potrebno je istaknuti još jedno karakteristično mjesto u tekstu »Urbarija« iz 1610. g. Mislim na njegov početak. Tekst »Urbarija« počinje riječima: »Tulikajše se nahajaju dvi sinokoše . . . « I R. Lopašić i A. Rački potpuno su suglasni u donošenju tog dijela teksta.²⁹ Prva riječ početka teksta »**Tulikajše**« odgovara u današnjoj štokavštini kojom se služimo potpunoma riječi »**Također**«. Takav početak teksta nesumnjivo upozorava da je tom početku teksta prethodio drugi, kraći ili duži dio teksta u kojem su nabrajani imovinski dijelovi ili prava koja su pripadala gradu Trsatu. Na tom mjestu prekinuti tekst nabiranja nastavlja se logično u početku »Urbarija« »Nalaze se također još dvije sjenokoše . . . «

Objavljeni »Urbarij« prema tome nije cijeli urbar već samo jedan njegov dio, jedan njegov izvod, da li veći ili manji to ne može reći. Međutim i bez takvog početka »Urbarij« i po svom ostalom sadržaju ne može sačinjavati cjelinu jednog urbara. On sadrži, naime, samo nabranje nekih zemalja, kao što će se kasnije pokazati alodijalnih, a ne nabraja sve obveze pripadnika, podanika, trsatske gospoštije, bez čega se uopće ne može govoriti o postojanju urbara.

Kao što je već spomenuto usporedba izvoda urbara iz 1524. g. s »Urbarijem« iz 1610, što su ga objavili Lopašić i A. Rački, pokazuje vrlo velike sličnosti. U izvodu iz 1524. g. ne navode se samo one dvije sjenokoše »na kunfina Grobniškem« (tj. Zašbidba i Uzelica) i obveze s njima u vezi. »Tri mali kusi sinokoše« u Dragi navedeni u »urbariju« iz 1610, identični su sa »Im Thall dreij Stukl Wissmather« u izvodu iz 1524. g. Isto tako »četiri kusi vinograda« u Martinšćici 1610. godine odgovaraju onim »Vier stukl Weingarten« u Martinšćici 1524. g.

Međutim, najneobičnije je ipak to što su kod navođenja međa pojedinih komada sjenokoše navedena u »Urbariju« 1610. ista imena i prezimena susjeda označenih kao međaša koji su kao takvi navedeni i u izvodu iz 1524. godine. Kod prvog komada sjenokoše »im Thall« (tj. u Dragi!) izvod iz 1524. navodi kao međaša s jedne strane »Worischa Thomaschen«, a »Urbarij« iz 1610. Barišu Tomašića. Kod drugoga komada sjenokoše »Vith Hullizith« u izvodu iz 1524. po pisaru je iskriv-

²⁸ Vidi, građa u prilogu br. 1.

²⁹ Lopašić, MHJSM V, str. 154; A. Rački, Prilozi, str. 236.

Ijeni »Vitelić« (kod Lopašića!) odnosno »Vatelić« kod A. Račkog 1610. g., a »Juane Grohauza« 1524. »Ivan Grohovac« (kod Lopašića) a »Ivan Grahovac« (kod A. Račkog) 1610. g. itd.³⁰

Na žalost, izvod iz 1524. godine koji se ovdje objavljuje ne sadrži, odnosno, ne navodi međe vinograda u Martinšćici pa ih ne možemo uporediti s međašima navedenima u »Urbariju« iz 1610. g. No, moram istaći da niti jedno od imena međaša spomenutih u »Urbariju« 1610. kod ta četiri komada vinograda u Martinšćici ne nalazimo među imenima trsatskih podanika spomenutih u urbarima-registrima 1595. ili 1601. godine. Vrlo je vjerojatno, naime, da su ti međaši bili trsatski stanovnici. Međutim ime posjednika drugog komada vinograda u »Urbariju« 1610. g. »Perodent« (kod Lopašića), odnosno Peredent (kod A. Račkog) i suviše jasno upućuje na Petra Denta i njegovo vrijeme, a on je prema Kobleru bio 1536. upravitelj Trsata i podkapetan Rijeke.³¹

Kako je »Urbarij« iz 1610. godine prema Lopašiću³² njemačkim jezikom napisan u Komori u Grazu to postaje vrlo vjerojatnim da je Komora u to vrijeme raspolagala izvornim urbarom Bernardina Frankapana što ga je on napisao 1524. godine u Ogulinu za Trsat ili pak prijevodom tog urbara. Rješavajući problem koji je nastao na Trsatu zbog spora između Trsaćana i Gašpara Knezića, zakupnika trsatskih prihoda, Komora je jednostavno prepisivala dio urbara iz 1524. godine koji se odnosio na taj spor ne ispravljajući imena međaša i posjednika koji su živjeli i 1524. g. a koji su u vrijeme G. Knezića, tj. 1610. g., bili već davno mrtvi.

Komora je u »Urbariju« 1610. godine dala nešto opširniji izvod iz urbara od 1524. godine nego što je izvod koji ovdje prvi put objavljujem. Upravo zbog toga što je to samo izvod iz starijeg urbara, koji sadrži nabrojanje samo dijela trsatskih pripadaka, pisar komorski nije ga ni nazivao »urbarom«, već kako Mikulanić prevodi »ovi inventari«.³³

Pronalaženje i objavljivanje izvoda trsatskog urbara iz 1524. godine pokazuje se prema tome vrijednim ne samo zbog njegove nedvojbene atribucije Bernardinu Frankapanu već i zbog toga što je njegovom pomoću omogućeno raščišćavanje vrijednosti »Urbarija« iz 1610. godine.

Vrijednost izvoda trsatskog urbara iz 1524. godine kao izvora za gospodarsku povijest je u odnosu na naprijed istaknutu korisnost jedva spomena vrijedna. Iz izvoda se razabire da su trsatski urbarijalni obveznici nazivani terminom »vnderthonne« ili današnjim hrvatskim jezikom »podanici«. Kakvim se terminom služio Bernardin Frankapan u izvornom urbaru za tu svrhu može se samo nagađati. Iz izvoda urbara

³⁰ Omeđenje trećeg »kusa te sinokoše« u »urbariju« iz 1610. g. je nepotpuno. Izvod urbara iz 1524. g. navodi omeđenje sa četiri strane, a »urbarij« iz 1610. svega sa tri. Vidi, građa u prilogu br. 1, list 1r i Lopašić, MHJSM V, str. Prezime Matije »Thossa« u izvodu urbara iz 1524. g. vjerojatno je ispravnije u »urbariju« iz 1610. gdje stoji Matija »Kos«.

³¹ G. Kobler, nav. djelo, sv. I str. 207.

³² Lopašić, MHJSM V, str. 153 i 154.

³³ Lopašić, nav. djelo, str. 159. Prema tome izvod iz tog starijeg urbara Trsata nije bio neki »nov« urbarij, kako ga naziva E. Laszowski »Gorski Kotar i Vinodol« Zagreb 1923. str. 105.

vidi se također da je Bernardin Frankapan držao na Trsatu jednog skrbnika (Pfleger) koji se brinuo za ubiranje podavanja od urbarijalnih obveznika i za prikupljanje uroda i prihoda od alodijalnih dijelova imanja.

Popis godišnjih prihoda Trsata iz 1568. godine.³⁴ Ovaj popis je sastavio Gašpar Rab na zahtjev Vicedoma Kranjske. Sudeći po tvrdnji Rabovoj to je bio prvi popis takve vrste sastavljen otkad je austrijska komora davala prihode grada Trsata u zakup. Rab kao višegodišnji zakupnik trsatskih prihoda tvrdi da prigodom preuzimanja Trsata nije dobio nikakvog urbara. Urbar Bernardina Frankapana iz 1524. godine nije u to vrijeme poznat Rabu. Po svemu izgleda da je veličina podavanja i obveza kao i njihovo ubiranje prepušteno pamćenju općinskih oficijala, skrbnika, kapetana ili zakupnika.

Prema popisu trsatski urbarijalni obveznici nazvani su podanicima (Vnterthanen). Oni daju razna podavanja u novcu i u naturi. Rabote se uopće ne spominju.

Od novčanih podavanja obveznici daju svi zajedno 10 dukata, po 6 libara svaki dukat.

Podanici koji nisu orali davali su svaki po 8 »crnih šilinga« (»schwartz shiling«), što je godišnje donosilo oko 9 libara.³⁵

Od prijevoza na Rječini i od ribarenja dobivalo se godišnje 50 do 60 dukata.

Od mlina, ako je zakupnik Trsata bio odsutan, moglo se godišnje dobiti oko 100 dukata. No, ako je zakupnik boravio na Trsatu, tada nije ostajalo ništa jer je sve dobiveno trošio za vlastito uzdržavanje. Svakako se znatan dio prihoda morao utrošiti za popravke i uzdržavanje mlina.

Za čuvanje kaštela, trsatske tvrđave, dobivali su trsatski zakupnici od riječkog tridesetičnog ureda godišnje 50 dukata. Uzimanje u zakup prava ubiranja trsatskih prihoda uključivalo je u sebi i tu obvezu (»buerckh huet«) koja je, valjda, obuhvaćala održavanje tvrđave, oružja i straže.

Prihodi od Trsata u prirodnom obliku bili su viševrsni. Svaki podanik koji je orao (»ackhert«) ili ručno obrađivao zemlju (»hanpautt«) trebao je da godišnje daje pola stara riječke mjere žita, što je godišnje donosilo oko 12 stara. Od podanika je također dobivano godišnje oko 55 spuda riječke mjere vina. Od vinograda u Martinšćici dobivalo se oko četvrtinu uroda, odnosno oko 8 do 12 spuda godišnje. Brajde, koje su također pripadale gradu, morao je zakupnik da obrađuje o

³⁴ Vidi, u prilogu građa br. 2.

³⁵ »Crni denar« u XVI stoljeću temeljni je domaći sitni novac. U kojem je omjeru stajala vrijednost »crnog šilinga« prema običnom šilingu nije mi poznato. Obračunska funta pfeniga imala je 8 šilinga, svaki od po 30 pfeniga. Vidi, V. Vinaver, Pregled istorije novca u jugoslavenskim zemljama (XVI—XVIII vek), Beograd 1970, str. 89.

svom trošku. Od njih se dobivalo godišnje oko 40 do 60 spuda vina. Rab je tvrdio da se to vino potrošilo uglavnom za obradu.

Trsat, sudeći po ovom popisu prihoda, nije davao znatne koristi njegovim feudalcima, odnosno zakupnicima. Trsat doista nije ni obuhvaćao neke plodne zemlje niti je prostornost te gospoštije bila znatna. Držim, ipak, da je stvarnost bila nešto povoljnija od tog opisa. Inače ne bi bilo razumljivo zašto je Rab držao tako dugo u zakupu trsatske prihode.

Urbar Trsata iz 1595. godine. Ako za razvrstavanje urbara prihvatimo kriterije što ih je iznio Radoslav Lopašić u svom predgovoru »Hrvatskim urbarima«, tada bi ovaj urbar trebalo staviti u sredinu između »urbara-propisa« (»Zakona«) koji ne sadrži pojedinačno navođenje urbarijalnih obveznika i njihovih obaveza, i urbarskog »registra« koji takve podatke sadrži. Urbar iz 1595. god. sadrži i jedne i druge podatke. Što više, on sadrži i podatke o alodijalnoj zemlji koja je stajala u neposrednoj obradi feudalca odnosno zakupnika trsatske gospoštije.

1. Izvornik ovog urbara, čiji se prijepis ovdje objavljuje, dao je napisati Gašpar Rab prigodom ustupanja trsatskih prihoda senjskom kapetanu Jurju Paradeiseru. Vjerojatno je uz taj urbar bila napisana i posebna pogodba o zakupu, odnosno o uslovima ustupanja prava ubiranja trsatskih prihoda na dvije godine.

Urbarom su dosta detaljno popisana sva prava na prihode od posjeda Trsata kao i sve obveze njegovih stanovnika. Vjerojatno je Rabu bilo stalo da urbar bude što točniji jer je on ispravom od 16. siječnja 1582. godine preuzeo, pored ostalih, i obvezu da neće podanike Trsata staviti u teži položaj no što su ga imali od starine.

U urbaru je naveden ukupno 51 obveznik podavanja. K tome se može dodati još i Nikolu Krepčića (Micola Khräppschitsch) koji je uživao neke komade zemlje u Dragi. Svega su dakle bila 52 obveznika. Međutim nije bilo isto toliko domaćinstava, odnosno ognjišta (Feuerstäte). Iz popisa trsatskih prihoda od iste godine vidljivo je da je postojalo svega 48 ognjišta. Sva ta kućanstva nisu se nalazila skupljena na jednom mjestu. Jedan se dio nalazio nedaleko kaštela (Gschloss) i nazivao se selom (Dorf).³⁷ Ostale kuće nalazile su se osamljene ili u skupnicama prema današnjoj Vežici kako to pokazuje crtež

³⁶ U ispravi stoji doslovce: »Gedachter Raab solle auch unsere holden und unterthanen, zu berührten schloss gehörig, über die gewöhnliche steuer, zinss, dienst, robat, noch in anderweeg wider altherkommen und billichkeit nicht dringen, noch beschweren, gleiches gericht und recht halten und ergehen lassen, dem armen als dem reichen, und dem reichen als dem armen.« Lopašić, Spomenici knj. I str. 114.

³⁷ U urbaru iz 1601. godine navodi se termin, na izlasku iz kaštela »prema selu«, odnosno točnije »Dorf«, koji u ovom slučaju ne može značiti drugo nego Trsat. Vidi, u prilogu građa br. 5, list 7 t.

iz kraja XVI. stoljeća.³⁸ Objavljeni Trsatski statut iz 1640. godine naziva stanovnike ovih većih grupa kuća nazivima koji se i danas upotrebljavaju među trsatskim građanima. To su **Varošani**, čije kuće stoje blizu kaštela, **Stermičari** su na Strmici, »**iz Miševa sela**« blizu današnjeg groblja i **Vežičani** iz Vezice.³⁹

Obveznici podavanja nazivaju se u urbaru zbirnim nazivom »Vndterthonen«, tj. podanici i »Paurn«, odnosno seljaci. Jasno je, međutim, da su na Trsatu živjeli u to vrijeme i takvi stanovnici koji nisu bili obveznici podavanja po urbaru. Među takve treba uvrstiti trsatskog župnika i njegove pomoćne svećenike, ako ih je bilo, zatim redovnike u Franjevačkom samostanu i seljake koji su obrađivali samostansku zemlju. Tome treba dodati i stalnu stražu od 6 vojnika u kaštelu. Možda je na Trsatu bilo i drugih urbarijalno neobvezanih stanovnika, slobodnjaka, obrtnika, mlinara i sl.

Od općinskog ustrojstva spominju se u urbaru svega dva organa. **Satnik** (Satnigkh) je u urbaru spomenut samo kao organ koji se brine da od podanika sakupi zbirno podavanje u gotovu novcu od 10 dukata. Nije navedeno tko i na koji način dijeli ovu obvezu na pojedine obveznike. Sabrani gotov novac satnik predaje feudalcu, odnosno njegovom ovlašteniku ili zakupniku. Vjerojatno je satnik imao i drugih obveza u vezi sa sabiranjem podavanja i ostvarivanjem obveza. Čini se da je među podanicima obveznicima naveden i jedan »**vječnik**«. Obveznik »**Mathia Ratt**« možda u svom prezimenu sakriva zapravo funkciju dodanu njegovom imenu kao bližu oznaku za identifikaciju. **Sud** (Gericht) spomenut u urbaru ne odnosi se na općinsku ustanovu, zvanu inače »trsatska pravda«, već na pravo suđenja koje je pripadalo feudalcu, odnosno u njegovo ime zakupniku.

Naprijed izloženi podaci dopuštaju zaključak da je Trsat u to vrijeme, tj. pri kraju XVI. stoljeća, imao oko 250 stanovnika.

Ekonomska snaga tih seljaka, sudeći prema njihovim urbarijalnim obvezama, bila je vrlo slaba a oni prilično siromašni. 48 seljaka davalo je god. po 1 spud vina,⁴⁰ ukupno 48 spudi; 27 seljaka davalo je god. po 1/2 stara žita,⁴¹ ukupno 13,5 stara; 10 seljaka davalo je god. po 8 šilinga, ukupno 80 šilinga.

K tome je pridolazila desetina u vinu ili žitu od novoiskrčenih i obrađenih zemljišta (Neuagkher, Neubruch) navedena uz imena 13

³⁸ Crtež potječe iz kraja XVI stoljeća, a nalazi se danas u Ratnom arhivu u Beču. Možda je taj crtež izradio Dubašljan Klobučarić, koji je neko vrijeme bio i prior augustinskog samostana u Rijeci, a koji je takve crteže radio i po narudžbi iz Beča.

³⁹ Vidi, MHJSM sv. IV, str. 227.

⁴⁰ Spud je sadržavao 48 bokala, a odgovara današnjim oko 56 litara.

⁴¹ Riječki star je sadržavao 1619. god. 33,6 litara. Prema raznoj vrsti žita odgovaralo je to i raznoj težini. Pored toga je razlika između riječkog, ljubljanskog i venecijanskog stara bila vrlo velika, a s vremenom se odnos još mijenjao. Tri riječka stara bila su 1619. godine jednaka jednom ljubljanskom, a 99 ljubljanskih bili su jednaki 120 venecijanskih. Vidi, G. Kobler, nav. djelo, sv. II, str. 104.

seljaka. Ovo novoobrađeno zemljište ne može se poistovetiti sa zemljištem dobivenim za obradu krčenjem šuma u sjevernijim krajevima. U tim se slučajevima radilo o krčenju primorske makije, guštika na kamenjaru koje se neuporedivo teže obavljalo.⁴²

Pored navedenog trsatski su podanici morali davati i tzv. gornicu (Perckhrecht), ukupno 16 spudi vina, a o Božiću i Pokladama po četvrtaku vina i 3 kokoši.

Opća novčana obveza već je navedena. Iznosila je 10 dukata svaki od po 20 bacena (Patzen), koje je sakupljao i predavao satnik.⁴³

U urbaru je posebno istaknuto podavanje Nikole Krepčića, koje se sastojalo od polovine uroda vina i četvrtine žita od oranica u Dražici te polovine svakog uroda od neke zemlje u Rupnu (prema Bakru!).

Trsatskom samostanu davalo se tri stara riječke mjere mješanog žita (»gemischet«).

U urbaru nema nikakvih podataka o tome kakve su zemlje posjedovali i obrađivali trsatski seljaci. Nije moguće utvrditi niti da li su ti posjedi bili neke određene veličine, kao što su u sjevernijim krajevima Hrvatske bila selišta (mansus, Hube). Ipak se i iz takvog urbara dade izvesti, prema veličini i vrsti podavanja pojedinaca, da imovno stanje seljaka nije bilo jednako. Iz urbara proizlazi da je na Trsatu 1595. godine živjelo: 5 seljaka koji daju po 1 spud vina, 1/2 st. žita i desetinu od krčevina; 1 seljak koji daje po 1 spud vina, 8 šilinga i desetinu od krčevine; 21 seljak koji daje po 1 spud vina, i 1/2 stara žita; 8 seljaka koji daju po 1 spud vina i desetinu od priroda krčevina; 9 seljaka koji daju po 1 spud vina i osam šilinga; 4 seljaka koji daju samo 1 spud vina; 1 seljak koji daje samo 1/2 stara žita.

Nema podataka u urbaru koji bi pružali mogućnost određenog odgovora na pitanje u kakvom su pravnom odnosu stajali trsatski podanici s obzirom na dio zemlje koji su uživali i od njega plaćali određena podavanja, prema feudalcu, ranije Frankopanima a kasnije austrijskim vladarima. Činjenica, koja je vidljiva iz urbara, da se po smrti muškog kućedomačina, nosioca urbarske obveze u urbaru, kao sljednik urbarske obveze registrira pokojnikova udovica,⁴⁴ a kasnije samostalno ženska osoba,⁴⁵ — pokazuje da je pravo seljaka-podanika na zemlju koju

⁴² Za takvo sticanje novih površina sposobnih za poljoprivrednu obradu bilo je na skućenom trsatskom području uopće vrlo malo mogućnosti. Takva bonifikacija terena trajala je vrlo često kroz nit generacija o čemu svjedoče nepregledne gomile naslaganog kamenja (gruha) pored beskrajnog suhozida.

⁴³ »Batzen« ili »Patzen« je vrst gornjonjemačkog novca koji je vrijedio većinom 4 krajcara ili 16 pfeniga. Vidi, Germmatisch-kritisches Wörterbuch der hochdeutschen Mundart, von Johann Christoph Adelung, Wien 1807, I Theil, stupac 748. Odnos vrijednosti dukata i »bacena« isključuje njegovu identifikaciju sa »beč« -om, pfenigom, zvanim također »viennensis« koji je vrijedio tada 1/2 soldina, što znači da je libra imala odnosno vrijedila 40 beča. Vidi, E. Laszowski, Urbar vinodolskih imanja knezova Zrinskih, Vjesnik kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog Zemaljskog arhiva, Zagreb 1915, god. XVII, str. 86, primjedba 3; V. Vinaver, nav. djelo, str. 75.

⁴⁴ Vidi, u prilogu građa br. 3, list 3 t.

⁴⁵ Vidi, u prilogu građa br. 3, list 4t, 5r i t te 7r.

je držao i uživao bilo nasljedno ne samo u muškoj nego i u ženskoj lozi. Cinjenica pak da se u inventaru austrijske Komore od 1610. godine zabranjuje seljacima Trsata zalaganje i prodavanje njihovih »grunti i blaga« bez odobrenja gospodara⁴⁶ pokazuje da su Trsaćani vjerojatno do tog vremena slobodno raspolagali svojim imanjem. No, kako su promjene vlasništva i držanja zemlje doveli u pitanje tko je obvezan da daje prodavanja feudalcu i da li je uopće obvezan na to — to je uslijedila zabrana raspolaganja zemljom bez prethodnog dobivanja suglasnosti feudalca ili njegovog zamjenika. Isto tako ograničavanje slobode raspolaganja nekretninama nalazimo i u nekim drugim urbarima Vinodola, npr. u Grobničkom.⁴⁷ I tamo je ta odredba novijeg datuma.⁴⁸ Primjeri pisanih ugovora vinodolskih seljaka sklopljenih poslije toga pokazuju da su se kupoprodaje — doduše uz suglasnost gosposkijske uprave — vršile i kasnije i da su seljaci-podanici uglavnom slobodno raspolagali svojom zemljom na području starog Vinodola.⁴⁹

U urbaru je posebno istaknuto pravo suđenja (das Gericht). To pravo odnosilo se na teže slučajeve i prestupe kakve je predviđav Vinodolski zakonik a kasnije i Trsatski statut. »Urbarij«, odnosno inventar Komore od 1610, koji su objavili Lopašić i A. Rački predviđao je također neke prestupe i kazne za njih. Suđenje u manje značajnim stvarima rješavala je trsatska »pravda«.⁵⁰ Dokazi o njenom djelovanju sačuvali su se naročito za XVII, XVIII. i XIX. stoljeće.⁵¹

2. Trsatski urbar iz 1595. godine značajan je i po tome što pruža gotovo potpuni pregled patronimike podanika tadašnjeg Trsata. Istina je da su u urbaru prezimena i imena pisana onako kako ih je po čuvenju razumijevao i lošom njemačkom ortografijom upisivao pisar u urbar. Gotovo je nemoguće ponekad odgonetnuti kako je stvarno glasilu neko prezime ili ime.

Dok su patronimici kao što su MATTERLEIN, JESCHINA, PECHANNITSCH, WARTOLICH, MARTHINUITSCH, JELEGKHO i sl. gotovo lako razumljivi pa se dadu lako pretvoriti u njihov izvorni, narodni oblik MATRLJAN, JEŽINA, PEHANIĆ, BARTOLIĆ, MARTINOVIĆ, JELENKO, dotle je patronimicima kao što su SCHERDURTSCHIZ, SCHINEKHUITSCHE i sl. nešto teže odrediti njihov stvarni oblik.

Da se pisar, stranac, u ono vrijeme nalazio u vrlo teškom položaju da pravilno zabilježi pred njim izgovarana prezimena pokazuje činjenica da je pisar, koji je bilježio prezimena trsatskih seljaka svega šest

⁴⁵ Lopašić, MHJSM V, str. 159.

⁴⁷ Lopašić, nav. djelo, str. 194; A. Rački, Prilozi, str. 61 i sl.

⁴⁸ Lopašić, nav. djelo, str. 190 primjedba 1.

⁴⁹ Sačuvani su brojni ugovori iz kojih se vidi kako su feudalni obveznici vinodolskih kaštela bili slobodni u raspolaganju svojim imanjem ako su za prijenose istog dobili prethodnu suglasnost gosposkijskih upravitelja. Vidi, na pr. R. Strohal, Još nekoliko hrvatskih glagolskih isprava, Vjesnik kr. državnog arhiva u Zagrebu, god. II, Zagreb 1926, str. 184.

⁵⁰ O toj ustanovi pisao je popularno A. Rački. Vidi, Prilozi str. 20 i sl.

⁵¹ Nešto spisa o djelovanju »Trsatske pravde« pohranjeno je u Historijskom arhivu u Rijeci.

godina kasnije (1601. godine), jedva po neko prezime zabilježio na isti način kao pisar urbara iz 1595. god. Da se uoči te teškoće dovoljno je izvršiti samo djelomičnu usporedbu tekstova tih dvaju urbara.

»Popis onoga što pripada Trsatu i što mu se mora godišnje dati, napisan na Trsatu 1595. godine.«⁵² Pismu, što ga je napisao Rab Gašpar 17. studenog 1595. g. sa Trsata Vicedomu u Ljubljani, priložen je popis onog što je Trsatu kao gospoštiji pripadalo i što se godišnje davalo.

U popisu navedene obveze nisu bitno različite od onih navedenih u urbaru od 1595. godine. U popisu su ipak navedene neke značajne procjene prihoda. Tako doznajemo da je prihod od prijevoza preko Rječine i od ribarenja godišnje donosio oko 100 dukata. Doznajemo također da je Rab dodao gospoštijском mlinu dva mlinska kola i izradio stupu svojim sredstvima. Uslijed toga te naprave donose preko kućnih potreba još oko 100 dukata godišnje.

Prema popisu ima na Trsatu 48 ognjišta. Trsatski seljaci obrađuju zemlju s 20 plugova. U popisu se navodi da se od novoiskrcene zemlje daje jedna desetina Trsatu a jedna senjskom biskupu i trsatskom župniku. Iz popisa razabiremo da je uvedeno darivanje kokošima i vinom o Uskrsu i o Pokladama. Možda je to posljedica trajnijeg boravka zakupnika na Trsatu ili u Rijeci.

Na području trsatske gospoštije nema raspoloživog drva pa se čak i kolje za vinograde mora nabavljati s područja pod Zrinjskim.

Urbar Trsata iz 1601. godine.⁵³ U uvodu tog urbara istaknuto je da knez Saurau zum Vegenekh ustupa na jednu godinu Trsat Gašparu Kneziću na temelju izrađenog inventara.

Urbar sastavljen svega šest godina iza onog iz 1595. g. sadržajno nije mogao biti mnogo različiti od ranijeg. U prvi mah tako i izgleda. Pisar urbara iz 1601. godine kao da je imao pred sobom taj raniji urbar jer je redosljed upisivanja ne samo obveza već i obveznika gotovo posve isti. Pa ipak ima i razlika koje treba redom spomenuti.

U urbaru iz 1601. navode se iza Grgura Bartolića (Gregor Wartolitsch) kao obveznici dva brata kojih se imena ne navode. Urbar iz 1595. g. uopće ne spominje tu braću.⁵⁴ Međutim urbar iz 1601. ne spominje imena šest seljaka obveznika koji su poimence navedeni u urbaru iz 1595. g. To su seljaci: Ivan Sereković (Juan Serekhouitsch), Antun Koč (Anthonischer Khotsch), Boškovan (Boschkhouan), Ivan Matković (Juan Matcouitsch), Matej Ratt,⁵⁵ vječnik(?) (Mathia Ratt), te Antun Marč (Anthonj Martsch). Kako su svi ti seljaci spomenuti u urbaru iz 1595. jedan za drugim na jednom mjestu (list 5r i 5t) i kako su

⁵² Vidi, prilog građa br 4, list 1r — 2t.

⁵³ Vidi, prilog građa br. 5, list 1r — 9r.

⁵⁴ Vidi, prilog građa br. 3, list 3r; građa br. 5 list 3 r.

⁵⁵ Vjerojatno prezime »Ratt« i nije prezime već naziv časti koju je obnašao tj. »vječnik«.

imena većine ostalih seljaka ispred i iza ove grupe u jednom i drugom urbaru istovjetna — nije vjerojatno da su sva ta šestorica u kratkom vremenskom razmaku od jednog do drugog urbara prestala biti obveznici podavanja trsatskoj gospoštiji. S obzirom na ostale podudarnosti ovih dvaju urbara iz 1595. i 1601. godine vrlo je vjerojatna pretpostavka da je pisar urbara iz 1601. godine naprosto preskočio njihova imena kada je upisivao imena obveznika služeći se kao predloškom ili pomagalom urbarom iz 1595. g. Mogao je to učiniti i prepisivač urbara preskočivši imena upisana u originalnom urbaru iz 1601. No, to nije moguće utvrditi jer ne raspoložemo izvornim primjerkom urbara iz 1601. g. Možda je i opet pogreškom pisara u prijepisu urbara iz 1601. godine smanjena Grguru Kirniću (Gregor Khirinitsch) obveza na svega jedan spud vina dok je prema urbaru iz 1595. g. davao još i pola stara žita.⁵⁶

Sve su te razlike nastale vjerojatno pogreškom pisara. Znatnija razlika ukazuje se između ta dva urbara u točnijem nabranjanju u urbaru iz 1601. godine kako alodijalnih zemalja Trsata tako i onih prava koja su bila vezana uz posjed toga grada pa su se i prenosila prigodom davanja u zakup uprave i prihoda Trsata.⁵⁷

U oba urbara spominju se velike brajde, vinogradi, iznad mlina i jedna mala brajda na drugoj strani. Bliža oznaka »veliki« ili »mali« prilično je neodređena za naše predočavanje danas. No, u vrijeme sastava urbara bilo je to vjerojatno dovoljno za razumijevanje o kojoj se brajdi radi. Dosta je nejasno registriranje u oba urbara dviju oranica, jedne velike kod samostana te oranice kod kaštela prozване u urbaru iz 1601. »Tolinaz«, a u urbaru iz 1595. g. »Thollniz«.⁵⁸ Urbar iz 1601. spominje i oranicu na kojoj je zasađena loza a od koje se daje crkvi Sv. Jurja na Trsatu dvostruka libra. Tu oranicu urbar iz 1595. g. uopće ne spominje. Oba urbara spominju pet malih i velikih livada u Dragi. Kod opisivanja male šumice u kojoj seljaci ne smiju sjeći drva, urbar iz 1601. g. navodi da je ta šumica blizu kaštela na putu za selo te da tu postoji jedan mali povrtnjak (hauss Garttel) čega svega nema spomenutog u urbaru iz 1595.

U takvom nabranjanju slijedi gotovo identični tekst u oba urbara: na trsatskoj strani dobro izgrađeni mlin sa četiri vodena kola, jedna stupca za kašu i ječam, zatim skela (Vrfar)⁵⁹ te pravo ribarenja s trsat-

⁵⁶ Vidi, prilog građa br. 3, list 7r; prilog građa br. 5, list 5t.

⁵⁷ Alodijalne zemlje, unose se vrlo rijetko u urbare.

⁵⁸ Način na koji je pisar urbara iz 1601. godine nadovezao (»Ein grosser Akher beijm Kloster beijm schloss Tolinaz gehenandt (!) ..«) tj. na veliku oranicu kod samostana onu drugu kod kaštela prozvanu Tolinaz, zbunjuje pa izgleda kao da je to jedna a ne dvije oranice. Naziv »Thollniz« i »Tolinaz« držim da odgovara današnjem nazivu »Dolac« za lokalitet koji se i danas tako naziva na Trsatu.

⁵⁹ Termin »Vrfar«, »Urfahr« i sl. upotrebljavao se samo u nekim krajevima Austrije i značio je prijevoz (skelu) preko rijeke, ali također i mjesto gdje se prijevozi kao i pravo prijevoza (Überfahrrechts). Johann Christoph Adelung, Grammatisch-kritisches Wörterbuch der hochdeutschen Mundart, dio IV, Beč 1808, stupac 960.

ske strane zajedno s ribarskom kućom (behausung) i drugim pripadnostima. Pravo suđenja je u urbaru iz 1595. samo kratko spomenuto, dok se u urbaru iz 1601. navodi i granica sudske kompetencije Trsata koja ide sredinom Rječine nizvodno do mora a uzvodno u unutrašnjost, odnosno morem prema Martinščici (Merintschiz). Urbar iz 1601. navodi da »netko drugi tvrdi da pravo ribarenja pripada Riječanima, ali ono u stvari pripada Trsatu na cijelom području Trsata sve do međa grofa Zrinskog što treba ispitati kod starih susjeda koji su tu naokolo nastanjeni.«

Pored navedenih manjih razlika urbar iz 1601. nabroja još neka prava i nekretnine koji nisu spomenuti u urbaru iz 1595. g. Na prvom mjestu spominje novac za čuvanje kaštela (das Pürkh huetgelt). Taj novac je isplaćivao tridesetnički ured u Rijeci (Trentes ainember amt). Ta se odšteta spominje već u Popisu godišnjih prihoda Trsata iz 1568. godine a zatim i u ispravi nadvojvode Karla 1582. godine prilikom zalaganja Trsata Gašparu Rabu.⁶⁰

Urbar iz 1601. g. navodi također da se upravniku (bstandtman) davala daća »Armaria« (Probtez Armaria) za posao utvrđivanja da je svo grožđe u brajdama i vinogradima pobrano. Taj posao trebalo je da on dade izvršiti u času nastupa ili prije nastupa svoje službe.⁶¹

Konačno je u urbaru iz 1601. spomenuta jedna oranica blizu samostana, nespomenuta u urbaru iz 1595, sa zimskom sjetvom, od koje se dobivalo tri i pol stara pšenice, pola stara žita i jedan star jemča.⁶²

Isprava o zakupu trsatske trgovine iz 1524. godine.⁶³ Njemački prijevod isprave što ju je izdao Bernardin Frankapan 1524. godine o zakupu trsatske trgovine dopisan je u sveščiću iza prijepisa urbara od 1601. godine. Taj prijevod se također ovdje objavljuje mada je hrvatski tekst iste isprave već objavio Lopašić 1894. godine.⁶⁴ Ukazalo se to potrebnim zato što se u njemačkom prijevodu pojavljuju neke razlike prema hrvatskom tekstu i zato što se njemačkim prijevodom mogu nadopuniti neka manjkava mjesta u Lopašićevu tekstu.

U njemačkom prijevodu isprave kod navođenja zakupnine za trgovinu istaknuto je da se svaki dukat mora obračunavati sa šest funti i četiri šilinga, dok je u hrvatskom tekstu obračunska vrijednost dukata utvrđena sa svega šest libara.

Zapisujući tekst hrvatske isprave Lopašić je naišao na početku tarife plaćanja za provoz robe mimo trsatskog trga na oštećeno ili nejasno mjesto (Hrvatski urbari, str. 158, u primjedbi) u rukopisu pa ga je ostavio nepročitanim. U njemačkom prijevodu se vidi da se ta neodređena stavka »... gre s.4.,« odnosi na tovar ulja (»von ainem samb öll geet vier schilling«) pa da treba cijela ta tarifna stavka glasniti: »...a trgovina, ka bi šla mimo trga od tovara ulja gre s.4.,« Iza

⁶⁰ Vidi, Lopašić, Spomenici knj. I, str. 113—115.

⁶¹ Ovu daću nisam našao dosad spomenutu u drugim urbarima Vinodola.

⁶² Vidi, prilog građa br. 4, list 9r.

⁶³ Vidi, prilog građa br. 5, list 1r do 13r.

⁶⁴ Vidi, Lopašić, MHJSM sv. V, str. 187—188 primjedba 2.

tarifne stavke o medu u hrvatskom tekstu kod Lopašića ispuštena je cijela tarifna stavka za provoz tovara bakra, koja iznosi također 4 šilinga («von ainem samb Khuffer vier schilling»). Stavka za provoz voska u hrvatskom tekstu iznosi svega 4 s, dok u njemačkom prijevodu stoji određeno slovima »četrnaest šilinga« («von ainem samb Wahs vierzehen schilling»).

U hrvatskom tekstu listine posvema je ispuštena zabrana Bakranima da sijeku drva tamo gdje zakupnik odabere za potrebe svoje kuće.

Na kraju hrvatskog teksta listine ne spominje se da je na nju utisnut pečat dok u njemačkom prijevodu to izriekom stoji («vndter unserm Pedschafft hierundter aufgedruekht geschriben»). Napokon, prema završetku isprave na hrvatskom ona je izdana »v Bakri, na 3. maja 1524.« dok je prema njemačkom prijevodu izdana u Ogulinu, 24. jula 1524. («...in Vnserm Gschloss Oguliun den Viervndzwainzigisten tag Jullij 1524...»). Čini se, prema tome, da su o zakupu trsatskog trga postojale dvije isprave ili je njemački prijevod načinjen prema nekom konceptu koji je nema nepoznat.

III

Temeljni podaci o građi koju ovdje objavljujem su slijedeći:

1. Najstariji je izvod iz trsatskog urbara napisan pod naslovom »Urbarij Register des Schloss Tersath«. Rukopis se sastoji od jednog, nekad na četvrtine presavijenog, na pregibima oštećenog arka papira, veličine 20 x 31,8 cm. Prva i dijelom druga stranica ispisana je crnilom, dok su treća i četvrta stranica prazne. Pismo je čitka kancelarijska gotica XVI. stoljeća, jezik njemački. Iz zaključka isprave vidi se da je bila izvorno napisana u Ogulinu 24. srpnja 1524. godine, a iz formulacije »Geben in Vnserm Schloss Oguliun...« da ju je dao napisati Bernardin Frankapan. Izvod se neovjerovljeni prijevod dijela urbara s oznakom »ommissis« za ispuštene dijelove. Smatram da je prijevod jer je frankapanska kancelarija izdavala pretežno hrvatski i latinski pisane isprave. Izvod je pohranjen u Arhivu Slovenije pod signaturom VA 65 Lit. T. X — 12.

2. Popis godišnjih prihoda Trsata sastavio je Gaspar (Casper) Rab 20. studenog 1568. godine i poslao u prilogu pisma upućenog Vice-domu u Ljubljani. U pismu se ispričava zauzetošću »...wegen der vskhoken Erheben...«. Popis je napisan crnilom na jednom arku papira, veličine 22,5 x 32,5 cm, nezgrapnim, neispisanim rukopisom, njemački, goticom. Izvornik je, potpisan po Casperu Rabu, providen malim voštanim papirom prekritim pečatom. Ispisana je prva i dijelom druga stranica, treća je prazna, a na poleđini četvrte je istim rukopisom napisano »Auf Zachung des Hainkhumens Geslos tersat«. Popis je pohranjen u Arhivu Slovenije pod signaturom VA fasc. I/65 Lit. T. X — 6.

3. Sadržaj sveščića, koji se sastoji od 12 papirnih listova veličine 15,5 x 21 cm, razabire se iz prva dva retka prve stranice koji glase: »**Vrbar Registerl des Gschloss Tersät** bei S. Veith am Phlaumb« odnosno našim jezikom »Mali urbarski registar grada Trsata kod S. Vida na Rječini«. Sveščić je neukoričen, listovi prošiveni koncem, nisu proviđeni brojevima, papir je dobro ušćuvan. Listovi su ispisani, osim listova 1 t, 8 t, 10 t, 11 r i t te 12 r i t, crnilom, kancelarijskom goticom, njemačkim jezikom. Iz uvoda registra razabire se da ga je dao sastaviti Gašpar Rab koji je Trsat dobio u zalog od austrijskog nadvojvode pa podavanja trsatskih podanika ustupa Josipu Paradajseru, senjskom kapetanu, na dvije godine, počev od Martinja 1595. g. Rukopis je u Arhivu Slovenije pohranjen pod signaturom VA fasc. I/65 Lit T. X. — 9.

4. Uz pismo Gašpara Raba, napisano na Trsatu 17. studenog 1595. godine i poslano Vicedomu u Ljubljani, priložen je još jedan popis onog »... što pripada Trsatu i što mu se godišnje daje...« U pismu se Rab ispričava Vicedomu da mu ne može poslati traženi prijepis trsatskog urbara jer ga nije ni on primio prilikom preuzimanja Trsata. Zbog toga mu šalje ovaj popis (Verzeichung). Popis je sastavljen na jednom listu papira veličine 21 x 31,5 cm, njemačkim jezikom, pisan crnilom, goticom. Pohranjen je u Arhivu Slovenije pod signaturom VA fasc. I/65, lit T. X — 3.

5. U sveščiću od 16 nenumeriranih papirnih listova veličine 15,5 x 21 cm, koji su prošiveni ali neukoričeni, nalaze se zabilježena dva dokumenta. Na listovima 1r do 9r najprije je neovjereni prijepis »Urbara trsatske gospoštije« (Vrbarij der Herschafft Tersatt) sastavljenog u Celju 14. studenog 1601. godine. Urbar je pisan crnilom njemačkim jezikom, čitkom kancelarijskom goticom. Zatim na listovima 9t do 13t istog sveščića upisan je drugim rukopisom, goticom, njemački prijevod isprave što ju je izdao Bernardin Frankapan u Ogulinu 24. srpnja 1524. godine. Listovi 14 do 16 ostali su neispisani. Ovaj sveščić pohranjen je u Arhivu Slovenije pod signaturom VA fasc. I/65 Lit. T X — 10.

Nabrojani dokumenti objavljuju se bez ispravljanja jezičnih i ortografskih pogrešaka. Umjesto preglašenog slova »Y« u izvorniku upotrebljena su kod transkripcije dva slova »ij«, umjesto oštrog slova »s« upotrebljen je »ss«. Tamo gdje je upotrebljavano slovo »V« umjesto slova »U« ostavljeno je takvo pisanje nepromijenjeno. Prezime senjskog kapetana i kasnije zakupnika Trsata, iako je u tekstovima dokumenata često pisano s dva »a«, tj. Raab, pisano je u ovom uvodu s jednostrukim vokalom »a«, tj. Rab. Postupljeno je tako stoga što se sam Rab na taj način potpisivao.

GRADA

<http://library.foi.hr>

1 IZVOD IZ URBARA TRSATA OD 1524 GODINE

<http://library.foi.hr>

(List 1 r :)

URBARIJ REGISTER DES SCHLOSS TERSATH
Omissis alijs

Mehr hat dass gschloss im Thall dreij Stukl Wissmather khlein, dass erst Stukl von einer Seiten Confiniert mit dens Worischa Thomaschen,⁶⁵ vnnd auf dreij Seiten Confiniert mit denen Münichen.

Dass Ander stukl ist ein wenig hinfür, vnnd dass Confiniert mit Zweijen Seiten mit St. Veither Münichen, vnnd auf der driten dem Wissmath, des Vith Hullizith, vnnd von der Vierten Seiten von oben herab, dem Weingartten Juane Grohauza.⁶⁶

Dass dritte stukl derselben wissmath ist ein wenig hinfür, Welches stukl Confiniert mit ainem Orth oder Seiten mit denen obbemelten Münichen, vnnd von den andern Seiten, Confiniert mit des Micula Thomaschizen, vnd von der driten Seiten von Wagkhra Confin mit des Juuan Lagina (oštećen papir!) vnnd mit der Vierten Seiten, dass ist von obern dens Matthia Thossa Weingartten.

Alle dreij obbemelte Stukln wissmather sein alle

(List 1 t:)

vndterthonnen nit schuldig zu Robatten, sonder ein Pfleger daselbst zu Tersath soll es vmb Be-Zallung einbringen.

Mehr hat dass Schloss wass in der Martinschiza auf diser Seiten des Wassers zu Tersath gehörig Vier stukl Weingartten, dauon sein sij schuldig die Viertt Mass Most zugeben, wass darinen Wechst, den soll ein Pfleger lassen fiehrn, von einem Pallig soll er zahlen vmb die fuehr zween schilling Jdest 2 sz. Omissis alijs. Geben in Vnserm Schloss Oguliuun den 24.tag Julij anno 1524. +

(List 2 r. i 2 t. prazni.)

2 POPIS GODIŠNJIH PRIHODA TRSATA IZ 1568. GODINE

(List 1 r:)

Jch Caspar Raab gib Jch auf der fürstlicher durchleijchtheit Ertzerzogs Carols zw Esterreijch meines genadigsten Herrn vnnd lanndts fürsten aller genadigsten bhefelich vnterthtaniglich dem Edlen vnnd gestrengen Herrn Jorgen Hoffer zw Re-felein vnnd Asperg Jrer hochst gedeihter fürstlicher durchleijch-

⁶⁵ U »urbariju« iz 1610. godine na odnosnom mjestu: Bariša Tomašić.

⁶⁶ U »urbariju« iz 1610. godine na odnosnom mjestu: Ivan Grohovac.

tikheit ratt vnnd Vizdoms Jnn Crain hie gegenwirdige auf Zachtung des Jarlichen ain khumens vnnd Güeltt des schloss tersat vnter mainer verfertigung wie ernoch volgt

Erstlich dienen druckhen gelts die Vnterthanen alweg zw Sandt Jorgen tag .60. walisch pfundt thuet 10 ducaten per 20 patzen gerechnet.⁶⁷

Jtem ain ijedlicher vnnterthan der hanpauit oder ackhert gibt ain holben sanndt vejter star⁶⁸ weijtznnd welicher nit ackherti acht shwartz shiling das weijtzn bringt Jarlich beijlaufig .12. sanndt vejter star vnnd die shiling auch beijlaufig .9. walisch pfundt.⁶⁹

Jtem gedochte vnterthanen dienen Jarlich wain sannd vejter spudi⁷⁰ ordinarie .55.

Jtem martinshitza dient beijlaufig der fürtt theil wains zehlt imer .8. 10. bis auf .12. spudi dornoch die Jar sain.

Jtem die braijden zum bhemelten schlos gehorig dorzu khain enige(!) robat hab sonder mit poren gelt harbaten muess lossen, aftt nit weniger mues dorain verbauen als sie tregt beijlaufig 40.50.60. spudi mer oder weniger dornoch die Jar sain.

(List 1 t:)

Jtem vrfurt⁷¹ sambt ainem fish waidt oder trata genant tregt auch Jarlichen .50.60. weniger oder mer ducaten per 20 patzen oder .80. khrajtzer gerechnet dornoch auch die Jar sain.

Jtem die müll so zw vnnterhaltung bhemelts schlos ist mog man Jarlichen wen Jch selbst nit dortt wone Jm Zinss aus lossen vnnd doruon hoben .100. ducaten per 20 patzen Jmer mer imer weniger dorain muess man Jarlichen ain gueten thail des Zinss oder bbestandts gelts verbauen wen Ich aber persanndlich doselbst wanett bhint wenig oder gar nichts doraus lessen sander zw mainer vnnterhaltung brauchen.

⁶⁷ Vidi primjedbu br. 43.

⁶⁸ »Sannd vejter star«, ili riječki star, vidi naprijed primjedbu 41.

⁶⁹ »Walisch pfundt«, vlaška funta tj. talijanska funta ili libra u stvari mletačka libra od 20 solada. Vidi i Milko Kos, Urbarji Slovenskega Primorja II del, Ljubljana 1954, str. 88.

⁷⁰ »Sannd vejter spud«, ili riječki spud, sadržavao je polovinu vedra iliti kabla od 48 bokala. Vedro je u Trstu stajalo u omjeru prema austrijskom »eimeru« koji je sadržavao 56,6 lit. kao 9 : 10, što napokon znači da bi riječki spud po toj računici trebao sadržavati 25,47 litara. Vidi, G. Kobler, nav. djelo sv. II, str. 103; V. Mažuranić, Prinosi, str. 1356.

⁷¹ Za »Vrfurt«, vidi primjedbu 59.

Letztlich so hoben Jr vor hochste gedochte Fürstliche durchlaichtikheit mer .50. ducaten per 20 patzen buerckh huet wie andern Jrer durchlaichtikhait vorigen pfandt Jnhaber schlos tersat aller genadigist verhornet solich auf Zachung hob ich mit mainer aijgner hanndtgeschrift vntergeshriben vnnd bhezofft veruertigt datum sichelberg den 20 nouembris Jm 68 Jars

Mali voštani pečat
prekrit papirom.

Casper Rab
m.pp.

(List 2r: prazan; list 2t: istim rukopisom:)

Auf Zachung des Hainkhumens
Geslos tersat

3 URBAR TRSATA IZ 1595. GODINE

(List 1 r:)

Urbar Registerl des Gschloss
Tersät bey S. Veith am Phlaumb
Järlichen Einkommen vnnd VrbarZinss
so die darzue gehörigen Vnderthanen
Jedes Jars zuraichen schuldig. Welches
alles Ich Kaspar Raab, Ritter u.s.w.
als PfanddtJnhaber ermeltes Gschloss
Tersat usw dem Edeln vnnd Gestrenngen
Herrn Georgen Paradeiser Zur Neu-
hauss vnnd Gradisch usw fuerl.durl.
Rath vnd Hauptman Zur Zenng, auf
Zway Jarlang, Welche sich Martinj⁷²
den fünf vnd Neunzigisten Jars angefangen
vnd widerumb Martinj anno usw Siben
vnd Neunzigisten Ennden vermüg vnnd
Jnhalt augerichter Bstandt, Verschreibungen
Jm Bstandt aufgelassen . C.

(List 1 t. prazan!)

(List 2 r:)

Erstlich Gibt der Satnigh alle
Jar, so er von den Vnderthonen

⁷² »Martinj«, o Sv. Martinu koji pada svake godine na 12 studenog.

Abzufordern vnnnd einzubringen
schuldig Zehen ducatten in Münz,
Jeden Per zwainzig Pazen.

Mer geben die Vndterthonen Järlich von
wegen ainer Heij Zwainzig Liber
Die bringt auch der Satnigh ein.

Matterlein beym Gschloss gibt wein
Sputj aine.
Mer Waiz ain halben Stär
Vnnnd den zehendt vom Neubruch in
Wein vnnnd Traijdt.

Jeschina Kaspar gibt Wein Sputj aine
Vnnnd auch den Zehendt vom Neubruch
wie anndere.

(List 2 t :)

Vidusch gibt Wein Sputj aine
Von den Neuen Agkhern Zehent in Wein
vnnnd Traijdt.

Vrsach der Kränckha gibt Wein
Sputj aine
Zehendt vom wein vnnnd Traijdt vom
Neubruch

Petter Jr Son gibt Sputj Wein aine
vnd den Zehendt wie obgemelt.

Micha Vintschiz gibt Wein Sp. aine
Vnnnd den Zehendt auch acht schilling wälsch

Jurij Pechannitsch gibt wein Sp. aine
vnd Zehendt von Zwaijen Weingarten

(List 3 r :)

Martina gibt wein Sputj aine
vnnnd ein halben Stär Waiz

Jurij Scherdurtschiz gibt wein Sputj aine
Vnnnd vom Neuen Agkher den Zehendt

Gregor Wartolitsch gibt Wein Sputj aine
Vnnnd den Zehemndt vom Neuen Agkher.

Jurij Marthinuitsch gibt wein Sputj aine
Vnnd 8 Wälisch schilling.

Juan Petschär Wein Sputj aine
Waiz ain halben Stär
Vnnd Zehendt von Neuem Agkher, in Wein
vnnd Traijdt.

(List 3 t :)

Jurij Durill gibt Wein Spotj aine
Vnnd acht schilling wälisch

Marthouitsch Kerschan Wein Spotj aine
Zehendt in Wein vnnd Traijdt vom
Neuen Agkher

Vrscha Sallamonitschin Wittib
gibt Wein Spotj aine
Vnnd ein halben Stär Waiz

Mathias Khireniz, gibt Wein Spotj aine
vnnd ain halben Stär Waiz
Thomaschizin Wittib gibt wein Spotj aine
Waiz ain halben Stär.

(List 4 r :)

Gregor Jelegkho, gibt wein Sputj aine
Vnnd ein halben Stär Waiz

Jurij Savidusch Wein Sputj aine
Vnnd acht wälisch schilling.
Muschina Wein Sputj aine
Wartholl Khräinez Wein Sp. aine
Vnnd acht schilling Welsch.

Thomisch Motterlein gibt wein
Sp aine
Vnnd ain halben Stär Waiz.

(List 4 t :)

Schinekhuitsche gibt Wein Sputj aine
Vnnd acht schilling wälisch.

Jurij Wollitsch Wein Sputj aine
vnnd acht schilling wälisch.

Vrscha Scherschina, gibt Wein Sputj aine
Vnnd acht schilling Wälisch.

Sluna gibt Wein Sputjaine
vnnd 8 sz Wälisch.

Masluckh gibt wein Sputj aine
Vnnd .8. sz Wälisch.

(List 5 r :)

Paul Herautschiz gibt Wein Sputj aine.

Juuan Matrouitsch gibt Wein Sputj aine.

Saloman(!) (sic!) Wein Sputj aine
Vnnd ein halben Stärk Waiz

Juan Serehouitsch, gibt Wein Sputj aine
Waiz ain halben Stärk
Vnd Zehendt von Neuen Agkher Wein vnd Traijdt.

Anthonischer Khotsch, Wein Sputj aine
Waiz ein halben Stärk.

(List 5 t :)

Boschkhouan gibt Wein Sputj aine
Waiz ein halben Stärk vnd Zehendt
von dem Neuen Erdtrich, wie andere.

Juan Matcouitsch gibt Wein Sp.aine
Vnnd ein halben Stärk waiz.

Mathia Ratt gibt Wein Sputj aine
Waiz ein halben Stärk.

Anthonj Martsch gibt Wein Sputj aine
Waiz ein halben Stärk
Vnnd Zehendt von Neubruch von Wein
Vnnd Traidt.

(List 6 r :)

Wernaz gibt Wein Sputj aine
Waiz ain halben Stärk
Elena Martschouitscha, gibt Wein
Sputj aine
Vnnd ein halben Stärk Waiz

Blasij nackh gibt Wein Sputj aine
Waiz ein halben Stär

Miculla Collifat, gibt Wein
Sputj ain
Vnnd ein halben Stär Waiz.

(List 6 t :)

Anndrea Schulliz, gibt Wein Sputj aine
Waiz ain halben Stär.

Aigaditsch gibt Wein Sputj aine.
Thoma Jetshiz gibt Wein Sputj aine
Waiz ain halben Stär

Miculla, sein Son, gibt Wein Sputj aine
Vnnd Zehendt vom Neubruch in Wein
Vnnd Traijdt.

Petter Vschitsch, gibt Wein Sputj aine
Waiz ein halben Stär.

(List 7 r :)

Micula sein Brueder gibt Wein Sputj aine
Waiz ain halben Stär.

Perckhatschiniza, gibt Wein Sputj aine
Waiz ain halben Stär.
Gregor Khirnitsch gibt Wein Sputj aine.

Waiz ain halben Stär

Juan Khirniz gibt Wein Sputj aine
Waiz ain halben Stär

Gregor Persche, gibt Wein Sputj aine

(List 7 t :)

JTEM DIENNEN DIE VUNDTERTHONEN
all miteinander zur bemelten
Gschloss Tersät Perckhrecht
Sechzehen Sputj Wein J dest(!) Sputj .16.

Das mag man geben vndter denen
Paurn, wem man will, das Ers
einfordert oder einbringt.

Mer geben die Paurn zu den Weihnachten
aindliff(!) viertl⁷³ wein vnnnd dreij
hennen in das Gschloss gehörig.

Zum Vaschang auch souil aindlif viertl
Wein vnnnd drej hennen.

(List 8 r :)

Jtem von den Gründten zur Träschiza,
Welche Micola Khräppschitsch Innen helt
gebürt Järlich in das Gschloss der halbe
Thail Wein, Vnnnd der Vierte Thail
Vom Getraidt souil Jedes Jars darauf
erpaut wirdet.

Jtem von ainem Agkher zur Rupna
Gibt Er Micola Khräppschitsch,
in das Gschloss alles halben Thail
so darauf erpaut wirdet. Es sej
Wein oder getraijdt. Dagegen gibt
man in das Closter, Vnnser Frauen
bej Terrsät drej Sant Veyther Stär
gemischet.

(List 9 r :)

WEITHER VOLGEN DIE GRÜNDT, SO ZUM
GSCHLOSS gehörig vnnnd darzue gebraucht
werden.

Erstlichen die grosse Breüden Weingartten
Vnnnd überhalb der Müll auf der andern
seiten, ein Claine Breüden.
Ain grossen Agkher, beim Closter.
Beym Gschloss Thollniz genannt,
Ain Agkher, mit angetzten Reben
Vnnnd fünf clain(!) vnnnd grosse wismad in
der Träga genannt.

⁷³ »Viertl wein«, držim, da je to njemački naziv za »kvartu«, koja je vrlo često mjera za tekućinu u Dalmaciji. Njena veličina odnosno sadržina varira, prema nazivu i kraju. Kao mletačka kvarta ona bi prema Vlajincu i Mažuraniću mogla sadržavati nešto manje od 50 litara. Vidi, Vl. Mažuranić, Pri-nosi za hrvatski pravno-povjestni rječnik, Zagreb 1908 — 1927, str. 577; Mi-lan Vlajinac, Rečnik naših starih mera, sv. III, Beograd 1968, str. 386—387.

(List 9 t :)

Vnnd ain Clains(!) gehülz, das
die Paurn oder Niemandts
darJnen hackhen dürffen.

Jtem Vnndterm Gschloss auf der
Tersätterischen Seitten, ain
wolerpaute Müll mit vier
lauffern, sambt ainem stampff
zur Preyij(!) vnnd Gersten.

Jtem das Vrfar (precertano »am« a iznad toga napi-
sano:) »vnd visch« (i dalje:) wasser auf der
Tersätterischen Seitten, sambt
der Behausung darbej vnnd seiner
Zugehörung.

(List 10 r :)

Jtem das Gericht zum Gschloss Tersät
gehörig, so weit sich dasselb dem Altten
Herkhomen nach, erstreckht.

(List 10 t, te 11 i 12 cijeli prazni!)

**4 POPIS ONOGA ŠTO PRIPADA TRSATU I ŠTO MU
SE MORA GODIŠNJE DATI — NAPISAN NA TRSATU
1595. GODINE**

(List 1 r:)

Zu dem Gschloss Tersätt ist gehörig vnd sol Järlich
geraicht werden
Von 48 Feurstätten Järlich 48 Spodj Wein
Jn Gelt Zehen Ducatten, Jeden per 20 Pazen.
Zu den Weihnnachten vnnd Vaschang Sechss hennen vnnd
 $\frac{26}{4}$ Wein.

Das Vrfar vnnd Vischwasser auf des Gschlossz Tersätt
Seitten gibt Järlich vngeuer bej D. 100

Ain Müll vndterm Gschlosz die hat vorhin nur Zweej Lauffer gehabt, die hab Jch mit zween läuffern, auch ainem stampff die Zeit mainer Inhabung gebessert, vnnd die Müll von Neuem mit meinem Aignen Gelt aufgebaut, die möcht vngeuer über die Haus notturfft ertragen Järlich D.100.

Mer Zwo Prauden Weingartten die geben ain Jar mer als das annder, vnnd vngeuer Zu gueten Jaren .40. Spodj Wein. Dagegen geth auf die Arbet so alles aus aignem Seckhl bezalt muesz werden, nict ein wenig auf.

Jtem das Gericht so gar ein clainer Gezirgkh.

(List 1 t:)

Jtem was ein Paur mit ainem Phlueg wmbpaut daruon gibt er ain halben Stär Waiz S. Veither mass in das Gschloss.

Von den Neupruchen Jst bisher der Zehendt in das Gschloss Gefegnet worden, Welches aber wenig ausgibt.

Der annder Zehendt Gehört aber herrn Bischoffen Zu Zenng vnnd herrn Pharrorn zw Tersät.

Holz ist nichts verhandden sonnder was man bedarft musz man auf des herrn Grafen von Serin Gebiet, auch die Steckhen zum Weingartten alda erkhauffen.

Mit Zwainzig Phlueg sollen etliche Pauen, zur winter vnnd Somersadt die Ägkher vmb agkhern. Was aber an disen stainigen Ortten erpaut khan werden, das gibt der Augenschein.

Robat sein die Paurn nichts schuldig.

(List 2 r: prazan; na listu 2 t:)

Verzaichnus

5 URBAR TRSATA IZ 1601. GODINE

I

ISPRAVA O ZAKUPU TRSATSKE TRGOVINE IZ 1524. GODINE

(List 1 r:)

VRBARJ DER HERRSCHAFFT TERSATT

(List 1 t:)

Vrbar Register
Des Gschloss Tersatt beij St. Veith am
Phlaumb Jarlich einkommen Vnd
vrbar Zins so die darzue ge-
hörigen Vndterthannen Jedes Jars
zu reichen schuldig welches alles
Jch Fuerstt von Saurau zu Vegen-
egkh als Pfandt Inhaber ernantes
Gschloss Tersatt Ernnsten
vnd fürnemben Caspern Khnesitsch
auf ein Jar lang Vermüg auss-
gerichter vnd verfertigter be-
standt Verschreibung bestandt-
weiss ausgelassen

(List 2 r:)

Erstlich gibt denn Satnikh
alle Jar so er von den vnder-
thannen abzufordern vnnnd einzu-
bringenn schuldig zehen ducaten
Jn Münz. Jeden per zweinzig Paz.

Mer geben die vnnnderthannen
Jarlich von weegen aines heij
Zweinzig Libar die bringt
auch der Satnikh ein.

Stephan Matterlin beijm Gschloss
gibt wein Spudj 1
Mer weiz ein halben star.
vnd den Zehendt von Neu-
bruch Jm wein vnnndt Traidt.

Juan Jeschnia Casper gibt wein
wein (!) Spudj 1
Auch Zehendt von den Neuenpruch
wie andere.

(List 2 t:)

Anthonj Vidusch gibt wein Spudj . . . 1
Von den Neuen Akhern Zehendt
Jm wein vnd Traidt.

Vrsa dragouankha gibt wein Sp. 1
Zehendt Jm wein vndt Traidt
Vom Neuenpruch wie andere.
Petter Jr Son gibt Spudj wein 1
Vnd Zehendt wie obgemelt.

Micho Jentschin gibt wein Spudj . . . 1
Von dem Zehendt auch acht
walisch schiling.

Jurj Pehanitsch gibt wein Sp 1
vnd Zehendt von 2 Weingarten.

Martina gibt wein Sp 1
vnd ein halben star waiz.

(List 3 r :)

Jurj Schedurtschiz gibt wein Sp . . . 1
Von den Neuen Akher den Zehendt.

Gregor Wartolitsch wein Sp 1
vnd den Zehendt von Neuen Akher.

Zwen brueder haben feilt (!) gibt
Jedlicher ein Spudj wein
vnd ein halben star weiz.

Jurj Martinitsch gibt wein Sp . . . 1
vnd acht walisch schilling.

Vrsa. Juan Peltschar wein Sp 1
weiz ein halben star auch
Zehendt Jm neuen Pruch wein vnd Traidt.

Jurj Doril gibt wein Sp 1
vnd acht walisch schiling.

Gregor Mathouitsch Kherschen
wein Spudj 1
Zehendt Jm wein vnd Treidt
Jn Neuen Akhern.

(List 3 t :)

- Catarina Vrsa Salomonitschin wittib
Gibt wein Spudj 1
Waiz star $\frac{1}{2}$
- Catarina Mathias Khierenitsch wein Sp 1
waiz star $\frac{1}{2}$
Tomaschitschin wittib wein Sp. 1
waiz star $\frac{1}{2}$
- Gregor Jelekho wein Sp 1
waiz star $\frac{1}{2}$
- Jurj Saudusch wein Sp 1
walisch schiling 8
- Muschina wein Sp 1
Barthol Khreinez w. Sp. 1
walisch schilling 8

(List 4 r :)

- Thomitsch Materlin wein Sp 1
waiz star $\frac{1}{2}$
- Schinkhouitsche wein Spudj 1
walisch schiling 8
- Vrsa Scharschina Erben gibt w. Sp. 1
walisch schiling 8
- Sluna gibt wein Spudj 1
walisch schiling 8
- Maslukh gibt wein Sp 1
walisch schiling 8
- Micola Pasqual (precrтана три неčitka slova!) Pael
Herualtschiz wein Spudj 1
Juan Matkhouitsch wein Sp. 1

Salomon wein Spudj 1
waiz star $\frac{1}{2}$

(List 4 t :)

Wernez iezt Lucia sein Wittib
gibt wein Spudj 1
waiz star $\frac{1}{2}$

Jelenna Markhouitscha
gibt wein Spudj 1
waiz star $\frac{1}{2}$

Wlaschinakh gibt wein Spudj... 1
waiz star $\frac{1}{2}$

Micola Colifat wein Sp 1
waiz star $\frac{1}{2}$

Okhitenez gibt $\frac{1}{2}$ star waiz

Andree Tschop gibt wein
Spudj 1
waiz star $\frac{1}{2}$

(List 5 r :)

Aigatitsch gibt wein Spudj 1
Thomas Jelschetz wein Sp 1
waiz star $\frac{1}{2}$

Micola sein Sohn wein Spudj ... 1
Zehendt vom Neues Pruch
in weiz vnd Traidt

Petter Jsitsch wein Sp. 1
waiz star $\frac{1}{2}$

Micula sein brued. gibt
wein Spudj..... 1
waiz star $\frac{1}{2}$

Perkhotschiza gibt wein
Spudj..... 1
waiz star $\frac{1}{2}$

Gregor Khirinitsh wein Sp..... 1
Juan Khirinitsh Sp..... 1
waiz star $\frac{1}{2}$
Gregor Persche wein Sp..... 1

(List 6 r :)

Item dienen die Vnderthonen alle
miteinander zu bemelten Gschloss
Tersatt Perkhrecht Zehendt Sech-
zehn Spudj wein Jdest Sp. 16.
das mag man geben vnnd dennen
Pauern wann man will ds (!)
ers einfordt od(!) einbringt.

Mer geben die Pauern zum
Weihenachten Eindleff viertl
wein vnd dreij Hennen Jn
ds Gschloss
Zum faschang auch souil
eindleff viertl wein vnd
dreij Hennen.

(List 6 t :)

Item von den grundten zu Troschiza
weliche Micula Khrattschiz Jne
hat gebüert Jarlich in ds Schloss
der halbe Theil wein vnd der vierte
theil vom Treidt souil Jedes
Jars darauf erpautt wierdt.
Item von ainem Akher zu Vekra
gibt er Micula Khraptschitsch (!) in
ds Gschloss alles halben theil
so darauf erpautt wierdt Es seij
wein od getreidt. Dagegen gibt

man in das Kloster Vnser
Frauen beij Tersatt dreij St.
veitter star gemischt.

(List 7 r :)

Weitter Volgen die Grundt
so zum Gschloss gehörig vnnd
darzue ge (precrano: »hörige«!) braucht werden

Erstlich die grosse breüden
Weingartten, vnnd
vberhalb der Mül auf der
andern Seijttten ein kleine
breüden.

Ein grossen Akher beijm Kloster
beijm schloss Tolinaz gehe-
nandt(!) Ein Akher mit
angesezten Reben von dises Akher
gibt man der Khierchen St. Grörg
beij Tersatt Jarlich Zinss ein top-
pelten liber vnd fünff khlein
vnd grosse wismadt in der
draga genandt.

(List 7 t :)

Jtem Jst zu Nögst beijm Schloss
oder ausserhalb wie man in ds
dorf gehet ein khleines hauss
Garttel (Sic!) vnd ein khleins
gehülz ds die Pauern od Niemandts
darinen hakhen dörrffen (!). Jtem
vndterm Gschloss auf der Tersaterischen
Seitten ein woll erpautte Mül
mit vier lauffern sambt einem
stampf zum Prein vnd Gersten.

Jtem ds wrffar vnd fischwasser
auf der Tersatterisch Seitten
sambt der behausung darbej vnd
seiner Zuegehörung.

(List 8 r :)

Jtem ds gericht zum Gschloss
Tersatt gehörig so weitt sich

daselb erstreckt sambt seinen
einkhomen vnd gezierkh erstreckt
vnd scheidt ds wasser Retschina ge-
nannt. So vnder dem Gschloss
Tersatt in das Mör hinaus
rindt. ds Tersatterisch vnd der
St veitter gericht auf mitten
wasser von einander von dannen auf
der Tersatterisch Seitten Reicht
soliches gericht auf werdts nach dem
landt vnd mör gar an ds wasser
Merintschiz genandt vnd gehört
auch halben Theil des selben wassers
zu der Tersatterischen Konffin vnd
am Mör nach der Tersatterischen
Seitten vnd Konffin so weiten

(List 8 t :)

sich soliche erstreckt haben die von
St Veitt nach jemandts ander ins
Macht zu fischen. Sonder gehört die-
selb fisch Gerechtigkeit Allein
zu dem Schloss Tersatt wie
weitt sich auch ds Tersaterische
Gebiett gegen des Herrn H.
Graffen von Zerín Conffin sonsten
erstreckt ds Ist beij dem
Alten vmbbligenden nachpern
zu erfragen.

Mer ds Pürkh huet gelt welches
Jr für den auf Tersatt ge-
nedigist verwilligt vnd auss
dem Trendtes ainnember amt
Zu nemmen(!) verordnet haben

Waitter wierdet Probtez Armaria
vermeldt ds die Reben in den Wein-
garten oder breiden alle obgeschnitnen

(List 9 r:)

dem Herrn bstandtman(!) angeandt-
wortten worden die selb arbeit ist
er in oder vor obtrettung des best-
andts verrichten zu lassen auch schuldig.

Mer ist ein Akher beij dem Kloster
wintersatt angestet weiz star

dreij vnd ein halben. Khorn star $\frac{1}{2}$

Gersten star ein.

Zu vrkhundt hab Jch Mertt
von Soraw zum Weichenegkh
dises vrbar mit meinen hiefür
gestölten Petschaidt vnd vnderzei-
chneten handtschrift verfertigt.

datum Cillj in d. für. Purkh den
14 Nouember 1601 Jar

Merth von Sorau
zum Weichenegker
waldter zu Zilj (!?)

(List 9 t :)

(Na početku znak križa!)

†

Die Copeij von Wordt zu Wort(!) von
dem brieff der Jnhanden Luc: Piero
Kouatsch der auch Jezt vorhanden.

Wir Graff Bernhardin Frankha-
Pein Zu Voglerwortt Zenng vnd Mod-
rusch Graff u s.w. Geben Zu wissen
allen vnnd Jeden wem das Zuesteht
für wen der Vnser offen brieff
khombt wie Jst khomben für Vnss
Vnser diener mit Namen Petter Ko-
utsch(!) von Hrelling Vnd hat Vnss gebeten

Vmb den Markht, der da ist am Vrf-
uer Tersat, dass wier Jme gaben(!)
Zuhalten vnd das er Vns Verspricht
für das ganze Jar mit Parem gelt
ducatten Sechzig auf Munz(!) zu sechs

(List 10 r:)

Phundt vier schilling, vnd das wier
gesehen sein Pillich bit das wier Jme
benanten Markhat umb die Sechzig
ducaten wie oben gedacht steet, vnd
haben Jme geben, sein lebenslang Soner(!)

er den haben will vnnd wier haben dass
gemacht mit Vesten gueten willen mit
gueten bedacht auf sein dienst, dass
er nit verkherth ohn ainnher(!) bezallung wie
ess Vnser Vorford allezeit gebraucht
haben, also geben wir Jme genannnten
Markh(!) mit der Freijheit dass darzue
gehört, vnnd gebrauch khlein vnd gross
mit der Khauffmanschafft wie die
genant Markhtstein, das hat er vnsern
volgen gwalt, darzue geben wier
Jme Grobnikher Weeg zu dem

(List 10 t :)

Benanten Markht vnnd haben Peen ges-
etzt den Grobnegkhern ducatten finff-
zig dass sij andersswo nit hinfurn
holzwerch als auf den Markht zu
Tersath (precrano: »auss unsern«) obgenanten vnd
allen gewalt nemen wier auss handen
vnsern Officillen zu Tersath auss
vnserm Gschloss da sij sich nit sollen
bekhomern Jn benenten Markht
Alss allein der genant Petter
Couatsch(!) Vnser Mautter vnd dass
er sich mag freij bezallen von sein-
en schuldern, vnd das nimbt daselbst
freij holzwerh auf bemelten Markht
dass er khauffen will, nach dem Prauh
wie zu Wakher vndter Hrelling ob
ainer will khauffen dass ers mit
seinem Zulassen thue, vnd dass er

(List 11 r:)

Jme gibt Markht recht wie zu Wakhriz
Vnnd ob Vnsers berueff am weeg von grob-
nekh khomen, dass er ist schuldig genanten
khauffman vmb sonst vber Zufüren vnd
vnser officill der da ist zu Grobnekh
der Jezig vnd khünfftig hinfür, vnd dass
er Jme soll geben Jarlichen ain Lamp
dem gedachten Khauffman, oder Mautter
aber die Khauffmanschaft so für
geng(!) von ainem sämb öll geet
vier schilling, von ainem sämb hönig
vier schilling, von ainem samb Khulfer

vler schilling, von ainem samb Solz(!) Zwen
schilling, von ainem ochsen vier schilling,
von ainer Khue drey schilling, von ainem
schwein ain schilling, von drey Costraun
zwen schilling, von drey khiz ain schilling,
von ainem samb Wahs vierzehnen schilling,

(List 11 t :)

Von ainer Purten so ainer tregt, wenig
oder Vill auf den Khauff ain schilling, von
ainem samb wein ain schilling.

Die Vndterthanen von Tersath vnnnd and-
erss Vnsers Vndterthanen auss dem

Weintheill für Jr Hauss Notturfft dass
mit Jrem glauben oder oijdt bezeugen,
dass es nicht auf Verkhauff ist die solen
freij sein aber ander Pauern, die nit
Vnser sein die sollen zallen, als war(!)
sij auf den Khauff fuereten, Crelling,
Wakher, vnnnd vie von Grobnekh
sollen Jre leüth hin vnd wider vmb
ain Phening füren Jn Zeit der Khier-
htag, an Vnser Frauen tag vnnnd
am Sankt Joannes dess dess(!) Tauf-
ers tag, vnnnd am Kharfreijtag solen
Zallen, die Chestauer zu(!)⁷⁴ Pfeining(!)⁷⁵

(List 12 r :)

Auf diser Seiten.

Vnnnd ist befreijt der Mautter zu schickh-
hen hackhen Holz auf Castrenne Souill
für sein Hauss Notturfft.

Mehr wer da wollt die strickh vbers
wasser hin vnnnd heer Pinten, der soll
Zallen die Peen liber finffzig.

Die von Tersath sollen machen Stekhen
vnd Prigll genant Müll vnd Mass⁷⁶

⁷⁴ »zu«, trebalo je vjerojatno da stoji »zwei«, tj. dva.

⁷⁵ Pfeining, pfenig, vidi primjedbu 43.

⁷⁶ »Müll« u njemačkom tekstu a u hrvatskom (kod Lopašića) »mul« su ter-
mini uzeti iz talijanskog jezika. Riječ »molo« koja znači gat ili pristan, is-
krivljena je u »mul« i »Müll«.

wo notten ist, wo nit so soll man sij
machen den fuert bezallen wie
ander leüth.

Vnnd wier da wiert den strickh an die
Pruckhen⁷⁷ Pinten, on erlaubnuss der
Jst schuldig fünffzig wallisch Pfundt

(List 12 t :)

Waiz oder ander Traidt, was da auf möhr
gehelt Zalt vom staritsch Zwen schilling
vnd wer daselbst khaufft Traidt Zalt
von ainem Starl ain schilling.

Die mass oder masser Rehten die Jm
markht geben wier dem Mauttner
Jn die Handt, dass ist sein, vnd dass
nimdt(!) darf daselbst Salz fail haben
oder verkhauffen, ohne Wissen vnd
willen dess Mauttners, wo aber
anderss thätten dass ist Contrabandt.

Vnnd Niemandt ist daselbst freij wein
zuuerkhauffen dan auf Spodj oder
auf dass genant halb Spodj vnd das er
gibt vnserm Mauttner die Mauth
vnd ob unsere diener, der gleichen
auch andere dienstleüth sich wolten
vberfüren die sein schuldig den Vber
für Zubezallen.

(List 13 r:)

Mehr beuelchen wier denen von Wakher
dass sij nit mügen waren holz Zu hackhen
auf welcher Seitten, dass da wars fürs
hauss für unsern Mauttner, wo es
Jme geuellig ist.

Vnnd dass verpinten wier uns ganzlich mit
dem Vnsren brief, vnd also auch vnsern
sunen beuelchen wier, vnnd also hinfüro
vnser nachkhumben vollig vnd ganzz(!)

⁷⁷ »Pruckhen«, ta je riječ u hrvatskom tekstu kod Lopašića također »mul«.
Vidi primjedbu 76.

beij dem sollen (precrano: »hab«) handthaben, vnnnd
unsere

Officille Jezigen vnnnd khünfftigen beu-
elchen wier Ernstlich dass sij nit sollen
dass unser unser(sic!) geben, vnnnd Geschofft
nit mügen gebeltigen vnnnd zu mehrer
beerefftigung vnnnd glauben, das wir
den unsern offen brief vndter unserm
Pedtschafft hierundter aufgedruekht
geschriben vnnnd geben in Vnserm Gschloss
Oguliun den Viervndzwainzigisten tag
Jullij 1524 Jm Aintausent Fünff
Hundert Viervnd Zwainzigisten Jar.

Riassunto

Urbari e registri di redditi di Trsat (Tersatto) dal 1524 al 1601

Nell' introduzione alla presente pubblicazione di documenti rari, riguardanti la storia economica delle regioni litoranee, l' autore studia materiale simile a quello già presentato da R. Lopašić e A. Rački. Dopo una breve analisi l' autore constata che il materiale urbariale per Trsat, finora pubblicato, non contiene alcun urbario integrale. Egli continua poi il suo studio col trattare del contenuto e delle caratteristiche fondamentali degli urbari, nonchè dei registri dei redditi della città di Trsat, che pubblica in un supplemento aggiunto allo stesso studio.